

ditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini, cujus supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abjectis Christum secutus, solus pene his temporibus Evangelica præcepta complisset: illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens sæculum tantæ fidei virtutisque documento, cum, secundum sententiam Domini, dives et possidens multa, vendendo omnia et dando pauperibus, quod erat factum impossibile, possibile fecisset exemplo. Jam vero in verbis et confabulatione ejus quanta gravitas, quanta dignitas erat! quam acer, quam efficax, et quam in absolvendis Scripturarum questionibus promptus et facilis! Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim me ipso etiam referente non credere, Jesum testor spemque communem, me ex nullius umquam ore tantum scientiæ, tantum ingenii, tam boni et tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio! nisi quod mirum est, homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuisse.

XXVI. Sed jam finem liber postulat, sermo claudendus est: non quod omnia quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint; sed quia nos, ut inertes poetæ, extremo in opere negligentes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis utcumque potuerunt; interiorem vitam illius et quotidianam conversationem, et animum cælo semper intentum, nulla umquam (vere profiteor), nulla explicabit oratio. Illam scilicet perseverantiam et temperamentum in abstinentia et jejniis, potentiam in vigiliis et orationibus, noctesque ab eo perinde ac dies actas, nullumque vacuum ab opere Dei tempus, quo vel otio indulserit vel negotio, sed nec cibo aut somno quidem, nisi in quantum naturæ necessitas cogebat; vere fatebor, non si ipse, ut aiunt, ab inferis Homerus emergeret, posset exponere: adeo omnia majora in Martino sunt, quam ut verbis concipi queant. Numquam hora ulla momentumque præterit, quo non aut orationi incumberet aut insisteret lectioni: quamquam etiam inter legendum,

A aut si quid aliud forte agebat, numquam animum ab oratione laxabat: nimirum ut fabris ferrariis moris est, qui inter operandum pro quodam laboris levamine incudem suam feriunt; ita Martinus, etiam dum aliud agere videretur, semper orabat. O vere beatus, in quo dolus non fuit! neminem condemnans, nulli malum pro malo reddens. Tantam quippe adversum omnes injurias patientiam assumpserat, ut, cum esset summus sacerdos, impune etiam ab infimis clericis læderetur: nec propter id eos aut loco umquam amoverit, aut a sua, quantum in ipso fuit, charitate repulerit.

XXVII. Nemo umquam illum vidit iratum, nemo commotum, nemo moerentem, nemo ridentem: unus ideamque semper, cœlestem quodammodo lætitiâ vultu præferens, extra naturam hominis videbatur. Numquam in illius ore nisi Christus; numquam in illius corde nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerumque etiam pro eorum qui obtrectatores illius videbantur, solebat flere peccatis, qui remotum et quietum venenatis linguis et vi, ereo ore carpebant. Et vere nonnullos experti sumus invidios virtutibus vitæque ejus, qui in illo oderant quod in se non videbant, et quod imitari non valebant. Atque (o nefas dolendum et ingemiscendum!) non alii fere insectatores ejus, licet pauci admodum, non alii tamen quam episcopi ferebantur; nec vero quemquam nominare necesse est, licet nosmetipsos plerique circumlatrent: sufficit, ut si quis ex his hæc legerit, et agnoverit, erubescat: nam si irascitur, de se ipse dictum fatebitur, cum fortasse nos de aliis senserimus. Non refugimus autem, ut, si qui ejusmodi sunt, nos quoque cum tali viro oderint. Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore. De cætero si quis hæc infideliter legerit, ipse peccabit. Ego mihi conscius sum, me rerum fide et amore Christi impulsus ut hæc scriberem, manifesta exposuisse, vera dixisse: paratumque, ut spero, habebit a Deo præmium, non quicumque legerit, sed quicumque crediderit.

SULPICII SEVERI EPISTOLÆ TRES.

EPISTOLA I.

AD EUSEBIUM PRESBYTERUM.

Contra æmulos virtutum beati Martini.

Hesternâ die, cum ad me plerique monachi venissent, inter fabulas juges longumque sermonem mentio incidit libelli mei, quem de vita Beati viri Martini edidi, studioseque eum a multis legi liben-

Dtissime audiebam. Interea indicatur mihi, dixisse quemdam malo spiritu suscitatum, cur Martinus, qui mortuos suscitasset, flammâ domibus depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosa fuisset obnoxius passio. O istum, quisquis est, miserum! Judæorum in verbis ejus perfidiam et dicta cognoscimus, qui in cruce positum Dominum his verbis increpabant: *Alios salvos fecit, se ipsum salvum fa-*

ere non potest (*Matth. xvii, 42*). Vere plane iste, A
 quicumque est, si illis temporibus natus esset, et in
 Dominum hac voce dicere potuisset, qui simili mo-
 do sanctum Domini blasphematur exemplo. Quid ergo,
 quisquis es, Martinus ideo non potens, ideo non
 sanctus; quia est perichlatus incendio? O beatum,
 et per omnia similem Apostolis, etiam in his con-
 vicis, virum! Nempe hoc et de Paulo gentiles,
 cum eum vipera momordisset, dixisse referuntur:
*Hic homo debet homicida esse, quem salvum factum
 de mari fata vivere non siverunt (Actor. xxviii, 4)*. At
 ille excussa vipera in ignem nihil mali patiebatur.
 Illi autem subito casurum, et repente inorturum
 eum putabant; sed cum viderent nihil mali contin-
 gere ei, convertentes se, dicebant eum Deum esse.
 Alioquin vel horum exemplo, omnium mortalium B
 infelicissime, perfidiam tuam coarguere ipse debue-
 ras; ut si tibi scandalum moverat quod Martinus
 flamma ignis videbatur attactus, hunc rursus atta-
 ctum ad merita illius et virtutem referres, quod
 circumseptus ignibus non perisset. Agnosce enim,
 miser, agnosce quod nescis, omnes fere sanctos mag-
 is insignes periculorum suorum fuisse virtutibus.
 Video quidem Petrum fide potentem, rerum obstante
 natura, mare pedibus supergressum, et instabiles
 aquas corporeo pressisse vestigio, sed non ideo mi-
 nor mihi videtur gentium prædicator, quem fluctus
 absorbit, et post triduum totidemque noctes emergen-
 tem e profundo unda restituit, atque laud scio,
 an pene plus fuerit vixisse in profundo, an supra
 maris profunda transisse. Sed hæc tu, ut arbitror, C
 stulte, non legeras, aut lecta non audieras. Neque
 enim absque divino consilio istiusmodi exemplum
 beatus Evangelista sacris litteris protulisset, nisi ut
 ex his humana mens erudiretur, naufragiorum atque
 serpentium casus, et (sicut Apostolus refert, qui
 nuditate, fame latronumque periculis gloriatur) om-
 nia hæc sanctis hominibus atque omnibus ad perpe-
 tiendum quidem esse communia; sed his tolerandis
 atque vincendis præcipuam semper justorum fuisse
 virtutem, dum per omnia tentamenta patientes et
 semper invicti, tanto fortius vincerent, quanto gra-
 vins pertulissent. Unde hoc quod ad Martini infirmi-
 tatem vocatur, plenum est dignitatis et gloriæ, siqui-
 dem periculosissimo casu tentatus evicerit. Cæterum
 id omissum a me in libello illo quem de vita il-
 lius scripsimus, nemo miretur; cum ibidem sim pro-
 fessus, me non omnia illius facta complexum: quia
 si persequi universa voluissem, immensum volumen
 legentibus edidissem. Neque sunt tam parva quæ
 gessit, ut omnia potuerint comprehendi. Sed tamen
 hoc de quo quæstio incidit, latere non patiar, et rem
 omnem, ut gesta est, referam, ne forte consilio hoc,
 quod ad vituperationem beati viri poterat opponi,
 prætermisisse videamur. Cum ad diocesis quandam
 pro solemnibus consuetudine (sicut episcopis visitare
 ecclesias suas moris est) media fere hieme Martinus
 venisset, mansionem ei in secretario ecclesiæ clerici
 paraverunt, multumque ignem scabro jam et perte-

nui pavimento subdiderunt, lectumque ei plurimo
 stramine exstruxerunt. Dein, cum se Martinus cubi-
 tum collocasset, insuetam mollietatem strati male
 blandientis horrescit: quippe qui nuda humo, uno
 tantum cilicio superjecto, cubare consueverat: ita-
 que quasi accepta permotus injuria stramentum omne
 projecit. Casu super fornaculum partem paleæ illius
 quam removerat, aggressus: ipse, ut erat moris, nu-
 da humo, lassitudine itineris urgente, requievit. Ad
 mediam fere noctem per interruptum, ut supra dixi-
 mus, pavimento ignis æstuans, arescentes paleas
 apprehendit. Martinus somno excitus, re inopinata,
 ancipiti periculo, et maxime, ut referebat, diabolo
 insidiantem atque urgente præventus, tardius quam
 debuit ad orationis confugit auxilium. Nam erumpere
 foras cupiens, cum pessulo quem ostio obdiderat
 diu multumque luctatus, gravissimum circa se sen-
 sit incendium, adeo ut vestem qua indutus erat,
 ignis absumpserit. Tandem in se reversus, non in
 fuga, sed in Domino sciens esse præsidium; scutum
 fidei et orationis arripiens, mediis flammis totus ad
 Dominum conversus incubuit. Tum vero divinitus
 igne submoto, innoxio sibi orbe flammaram orabat.
 Monachi autem, qui pro foribus erant, crepitante et
 collectante incendii sono, obseratas effringunt fores:
 dimotoque igne, e mediis flammis Martinum auferunt
 cum jam pænitus esse consumptus tam diuturno in-
 cendio putaretur. Cæterum (verbis meis Dominus
 est testis) mihi ipse referebat, et non sine gemitu
 fatebatur, in hoc se diaboli arte deceptum, ut excus-
 sus e somno consilium non haberet, quo per fidem
 et orationem periculo repugnaret: denique tandiu
 circa se sævisse ignem, quamdiu erumpere ostium
 turbatus mente tentaverit. Ubi vero auxilium crucis
 et orationis arma repetisset, medias cessisse flam-
 mas, seque tunc sensisse rorantes quas male esset
 expertus urentes. Unde intelligat quisquis hæc lege-
 rit, tentatum quidem illo Martinum periculo, sed et
 probatum.

EPISTOLA II.

AD AURELIUM DIACONUM.

De obitu et apparitione beati Martini.

SULPICIVS SEVERVS AURELIO diacono salutem.

Posteaquam a me mane digressus es, eram resi-
 dens solus in cellula, subieratque me illa quæ sæpius
 occupat cogitatio, spes futurorum, præsentiumque
 fastidium, iudicii metus, formido pœnarum; et, quod
 consequens erat, atque unde cogitatio tota descende-
 rat, peccatorum meorum recordatio tristem me con-
 fectumque reddiderat. Deinde cum fatigata angore
 animi in lectulo membra posuissem, ut plerumque
 ex mœtitudine solet, somnus obrepit (qui ut sem-
 per matutinis oris levior incertusque, ita suspensus
 et dubius per membra diffunditur; ut, quod in alio
 sopore non evenit, pene vigilans dormire te sentias);
 cum repente sanctum Martinum episcopum videre
 mihi videor, prætextum toga candida, vultu igneo,
 stellantibus oculis, crine purpureo; atque ita mihi

in ea habitudine corporis formaque qua eum novam, videbatur, ut, quod eloqui nobis pene difficile est, non posset aspici, cum posset agnosci. Arridensque mihi paululum, libellum quem de vita illius scripseram, dextra præferbat. Ego sancta genua ejus amplexus, benedictionem pro consuetudine flagitabam: superpositamque capiti meo manum tactu blandissimo sentiebam, cum inter benedictionis verba solemniter familiare illud ori suo crucis nomen iteraret. Mox in eum luminibus intentis, cum exsatiari vultu illius conspectuque non possem, subito mihi in sublime sublatus eripitur; donec emensa aeris istius vastitate, cum tamen rapida nube subvectum acie sequeremur oculorum, patenti cœlo receptus videri ultra non potuit. Nec multo post, presbyterum sanctum Clarum, discipulum illius, qui nuper excesserat, video eandem quam magistrum, viam scandere. Ego impudens sequi cupiens, dum altos gressus molior et connitor, evigilo: somnoque excitus, congratulari cœperam visioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, solito tristior, vultu loquentis pariter et dolentis. Quid tu, inquam, tam tristis loqui gestis? At ille, Duo, inquit, monachi modo a Turonis adfuerunt, qui domnum Martinum obisse nuntiant. Concidi, fateor, obortisque lacrymis flevi uberrime. Quin etiam dum hæc ad te, frater, scribimus, fluunt lacrymæ, nec ullum impatientissimi doloris admitto solatium. Te vero, ubi hoc mihi nuntiatum est, participem esse volui luctus mei, qui eras socius amoris. Veni ergo ad me statim, ut pariter lugeamus quem pariter amamus: quamquam sciam virum illum non esse lugendum, cui, post evictum triumphatumque sæculum, nunc demum reddita est corona justitiæ. Sed tamen ego non possum mihi imperare, quin doleam. Præmisi quidem patronum, sed solatium vitæ præsentis amisi: etsi, si rationem ullam dolor admitteret, gaudere deberem. Est enim ille consertus apostolis ac prophetis, et, quod pace sanctorum omnium dixerim, in illo iustorum grege nulli secundus, ut spero, credo et confido, illis potissimum qui stolas suas in sanguine laverunt, aggregatus, agnum ducem ab omni integer labe comitatur. Nam licet et ratio temporis non potuerit præstare martyrium, gloria tamen martyris non carebit, quia voto atque virtute et potuit esse martyr, et voluit. Quod si ei Neronianis Decianisque temporibus, in illa quæ tunc exstitit dimicare congressione licuisset, testor Deum cœli atque terræ, sponte equuleum ascendisset, ultro se ignibus intulisset, Hebræisque pueris æquandus, inter flammarum globos media licet, hymnum Domini in fornace cantasset. Quod si Esaiarum illud supplicium persecutori forte placuisset, numquam profecto impar prophetæ sarris et laminis dissecari membra timuisset; at si præcis rupibus abruptisque montibus agere felicem furor impius maluisset, perhibeo confusus testimonium veritati, sponte cecidisset. Si vero gentium doctoris exemplo gladio deputatus, inter

alias, ut sæpe provenit, victimas duceretur, primus omnium, carnifice compulso, palmam sanguinis occupasset. Jam vero adversus omnes poenas atque supplicia, quibus plerumque humana cessit infirmitas, ita, a confessione Domini non recedens, immobilis stetisset, ut lætus ulceribus congaudensque cruciatibus quolibet inter tormenta risisset. Sed quamquam ista non tulerit, implevit tamen etiam sine cruore martyrium: nam quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passiones, fame, vigiliis, nuditate, jejuniis, opprobriis invidiorum, insectationibus improborum, cura pro infirmantibus, sollicitudine pro periclitantibus? quo enim ille dolente non doluit? quo scandalizante non ustus est? quo pereunte non gemuit? præter illa quotidiana illius adversum humanæ spiritualisque nequitie diversa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito semper exsuperat fortitudo vincendi, patientia expectandi, æquanimitas sustinendi. O vero ineffabilem virum, pietate, misericordia, charitate, quæ cum quotidie etiam in sanctis viris sæculo frigente frigescat, in illo tamen usque ad finem, aucta in dies, perseveravit! quo ego illius bono vel specialiter fruitus sum, cum me indignum et non merentem unice diligebat. En rursus lacrymæ fluunt, inoque de pectore gemitus erumpit. In quo mihi post hæc homine similis requies, in cujus erit charitate solatium? Me miserum, me infelicem! poterone unquam, si diutius vixero, non dolere, quod Martino superstes sum? erit mihi post hæc vita jucunda, erit dies aut hora sine lacrymis? aut tecum, frater dilectissime, potero illius mentionem habere sine fletu? aut unquam loquens apud te aliud quam de illo loqui potero? Sed quid te in lacrymas fletusque commoveo? ecce nunc consolatum esse te cupio, qui me consolari ipse non possum. Non deerit nobis ille, mihi crede, non deerit: intererit de se sermocinantibus, astabit orantibus: quodque jam hodie præstare dignatus est, videndum se in gloria sua sæpe præbebit, et assidua, sicut ante paululum fecit, benedictione nos proteget. Inde secundum ordinem visionis cœlum se sequentibus patere monstravit, et quo sequendus esset, edocuit: quo spes nostra tendenda, quo animus dirigendus, instruxit. Quid tamen flet, frater? quod mihi ipse sum conscius, conscendere arduum illud iter, ac penetrare non potero: ita sarcina molesta me prægravat, et peccati mole depressum, negato in astra consensu, sæva miserabilem ducit in tartara. Spes tamen superest, illa sola, illa postrema, ut quod per nos obtinere non possumus, saltem pro nobis orante Martino mereamur. Sed quid te, frater, diutius occupo epistola tam loquaci, demororque venturum? simul jam pagina impleta non recipit. Mihi tamen hæc fuit ratio sermonem istum longius proferendi, ut quia doloris nuntium epistola deferebat, eadem tibi ex quadam nostri confabulatione præstaret charta solatium.

EPISTOLA III.

AD BASSULAM SOCORUM SUAM.

Quomodo beatus Martinus ex hac vita ad immortalē transierit.

SOLPICIVS SEVERUS BASSULÆ parenti venerabili salutem.

Si parentes vocari in jus liceret, te plane expilationis furtiveque ream ad prætoris tribunal justo dolore traheremus. Quid enim non conquerar quam a te patior injuriam? nullam mihi domi chartulam, nullum libellum, nullam epistolam reliquisti: ita furaris omnia, ita universa divulgās. Si quid ad amicum familiariter scripsi; si quid forte, dum ludimus, quod velim tamen occultum esse, dictavi, omnia ad te prius pene quam fuerint scripta aut dictata, perveniunt. Nimirum obarrhatos habes notarios meos, per quos tibi nostræ ineptiæ publicantur; nec tamen adversum eos possum moveri, si tibi parent, qui in jus nostrum ex tua potissimum liberalitate venerunt, seque adhuc tuos quam meos esse meminerunt: tu sola es rea, tu sola culpabilis, quæ et mihi insidiaris, et illos fraude circumvenis, ut sine delectu ullo familiariter scripta, aut negligenter emissa, illucubrata tibi penitus atque impolita tradantur. Nam, ut de reliquis taceam, rogo quemadmodum tam cito ad te epistola illa potuit pervenire, quam nuper ad Aurelium diaconum scripseramus. Ego enim Tolosa positus, tu Treveris constituta, et tam longe a patria filio inquietante divulsa, qua tandem familiarem illam epistolam occasione furata es? namque accepi litteras tuas, quibus scribis, in eadem epistola qua de obitu domni Martini fecerim mentionem, ipsum beati viri transitum exponere debuisse. Quasi vero ego illam epistolam aut legendam alii præterquam ipsi ad quem missa videtur, effuderim, aut ego tantō sim operi destinatus, ut omnia quæ de Martino cognosci oportet, me potissimum scribente notescant. Itaque, si quæ de obitu sancti episcopi audire desideras, ab illis potius qui interfuere, cognosce: ego tibi statui nihil scribere, ne ubique me publices; tamen si das fidem, nulli te esse lecturam, paucis tunc satisfaciām voluntati: itaque præstabo te his quæ mihi sunt comperta, participem. Martinus igitur obitum suum longe ante præcivit, dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interca causa exstitit, qua Condantensem diocesin visitare; nam clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen itiusmodi ob causam non recusavit: bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, ut semper, frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, mergos in flumine conspiciatur præcipit sequi, et rapacem ingluviem assiduis urgere captivis. Formā, inquit, hæc dæmonum est: insidiantur incautis, capiunt nescientes, captos devorant, exsaturarique

A non queunt devoratis. Imperat deinde potentis virtute verborum, ut eum cui innatabant gurgitem relinquentes, aridas peterent desertasque regiones: eo nimirum circa aves illas usus imperio, quo dæmones fugare consueverat; ita grege facta, omnes in unum illæ volucres congregatæ, relicto flumine montes silvasque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem viderent, ut etiam avibus imperaret. Aliquamdiu ergo in vico illo, vel in ecclesia ad quam ierat, commoratus, pace inter clericos restituta, cum jam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cœpit repente destitit: convocatisque discipulis, indicat se jam resoluti. Tum vero mæror et luctus omnium, vox una plangentium: Cur nos, pater, deseris? aut cui nos desolatos relinquis? invadent enim gregem tuum lupi rapaces: et quis nos a morsibus eorum, percusso pastore, prohibebit? scimus quidem desiderare te Christum; sed salva tibi sunt tua præmia, nec dilata minnentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille molus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluebat, lacrymasse perhibetur: conversusque ad Dominum, hac tantum fletibus voce respondit: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque positus, dubitavit pene quid mallet: quid nec hos deserere, nec a Christo volebat diutius separari: nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestatiq̄ committens. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videbitur: Gravis quidem est, Domine, corporeæ pugna militiæ, et jam satis est quod huc usque certavi; sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem causabor ætatem; munia tua devotus implebo; sub signis tuis, quoadusque ipse jusseris, militabo; et quamvis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorum, et cedere Nestus se neclit. At si jam parcs ælati, bohum est mihi, Domine: fiat voluntas tua: hos vero quibus timeo, ipse custodies. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui in nullam se partem prior inclinaverit, nec mori timuerit, nec vivere recusavit! Itaque tunc jam per aliquot dies vi febrium teneretur, non tamen a Dei opere cessabat: pernox in orationibus et vigiliis, fatiscentes artus servire spiritui cœgebat, nobili illo strato suo in cinere et cilicio recubans. Et cum a discipulis rogaretur, ut saltem villa sibi sineret stramenta supponi; non decet, inquit, filii, Christianum nisi in cinere et cilicio mori; ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccavi. Oculis igitur ac manibus in cœlum semper intentus, invictum ab oratione spiritum non relaxabat; et cum a presbyteris, qui tum ad eum confluxerant, rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione relevaret: Sinite, inquit, sinite me, fratres, cœlum potius respicere quam terram, ut suo jam itinere iuratis ad Dominum spiritus dirigatur. Hæc locutus;

diabolum vidit prope assistere. Quid hic, inquit, astas, cruenta bestia? nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ me sinus recipiet.

(Ex capitulari Veron. cod.)

^a Cum hac ergo voce fatigatum divinis operibus spiritum cælo reddidit: testatque nobis sunt qui adfuerant, jam ex animo corpore glorificati hominis vidisse se gloriam. Vultus luce clarior renitebat, cum membra cætera ne tenuis quidem macula fuscaret; in aliis etiam, et in illo tantum artibus non pudeatis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet involutum? ita vitro purior, lacte candidior, jam in quadam futuræ resurrectionis gloria et natura demutatæ carnis ostensus est. Jam vero in obsequium funeris, credi non potest, quanta hominum multitudo convenerit: tota obviam corpori civitas ruit; cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam urbibus adfuerunt. O quantus luctus omnium, quanta præcipue mærentium lamenta monachorum! qui eo die fere ad duo millia convenisse dicuntur, specialis Martini

Cum hac ergo voce animam cælo reddidit: testatque nobis sunt qui ibidem fuerunt, vidisse se vultum ejus tamquam vultum angeli: membra autem ejus candida tamquam nix videbantur, ita ut dicerent, Quis istum unquam cilicio (vidit) tectum? quis in cineribus crederet involutum? jam enim sic videbatur, quasi in futuræ resurrectionis gloria et natura demutatæ carnis ostensus est^b. In obsequium vero funeris credi non potest quanta hominum multitudo convenerit; tota obviam corpori civitas ruit: cuncti ex agris atque ex vicis, multique de vicinis etiam urbibus adfuerunt. O quantus luctus omnium, quanta præcipue mærentium lamenta monachorum! qui eo die fere ad II Convenerunt dicuntur, specialis Martini gloria: ejus exemplo in Dni servitute stirpes tantæ fruticaverant^c. Agebat nimirum ante se pastor greges suos, sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, aut emeritorum (supple laborum) senes,

^a Cum ab hisce verbis prope ad finem usque epistolæ, majores quam usquam in Capitulari codice a Vulgatis discrepantiæ occurrant, et quidem concinnior inde et simplicior fluat sensus; adeo ut suspicio mihi jam pridem subierit, posteriorem hujus epistolæ partem, ut in Vulg. legitur, interpolatam ab aliquo fuisse: idcirco utrumque textum e regione sibi re-

gloria, cujus exemplo in Domini servitute stirpes tantæ fruticaverant. Agebat nimirum ante se pastor extinctus greges suos, sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, agmina palliata, aut emeritorum laborum senes, aut juratos Christi in sacramenta tirones. Tum virginum chorus fletu abstiniens præ pudore, cum lætandum potius illi esse sentiret quem jam suo Dominus gremio confortaret, quam sancto dissimulabat gaudium quod dolebat! siquidem fides flere prohiberet, gemitum extorqueret affectus; etenim tam erat sancta de

aut juratos Christi in sacramenta tirones; tum virginum chorus fletu abstiniens præ pudore quam sancto dissimulabat gaudium quod dolebat! siquidem fides flere prohiberet: gemitum tamen extorquebat affectus; etenim tam sancta erat de illius gloria (et) exultatio, quam pia de morte tristitia. Ignoscere stentibus, congratulare^d gaudentibus, dum unusquisque et sibi præstat ut doleat, et illi ut gaudeat. Hæc igitur beati viri corpus usque ad locum sepulcri hymnis canora cælestibus turba prosequitur, etc.

illius gloria exultatio, quam pia de morte confusio. Ignoscere stentibus, gratularere gaudentibus: quia et pium est gaudere Martino, et pium est flere Martinum; dum unusquisque et sibi præstat ut doleat, et illi debet ut gaudeat. Hæc igitur beati viri corpus usque ad locum sepulcri hymnis canora cælestibus turba prosequitur. Comparetur, si placet, sæcularis illa pompa, non dicam funeris, sed triumphi: quid simile Martini exsequiis conferetur? Ducant illi præcurribus suis victos post terga captivos: Martini corpus hi qui mundum ductu illius vicerant, prosequuntur; illos confusus plausibus populorum honoret insania: Martino divinis plauditur psalmis: Martinus hymnis cælestibus honoratur, illi post triumphos suos in tartara sæva trudentur: Martinus Abrahæ sinu lætus excipitur; Martinus hic pauper et modicus, cælum dives ingreditur: illinc nos, ut spero, custodiens, me hæc scribentem respicit, te legentem.

spondentem damus, ut lector uno intuitu videat quæ in Vulg. redundat, et rectius judicare possit utra sit præferenda lectio. EDITOR VERON.

^b Leg. esset.

^c In ms. fruticaverant.

^d Forte congratularere.

SULPICII SEVERI DIALOGI.

DIALOGUS I.

I. Cum in unum locum ego et Gallus noster convenissemus, vir mihi et propter Martini memoriam (ex illius enim discipulis erat) et propter sua merita charissimus; intervenit nobis Postumianus meus,

D nostri causa ab Oriente, quo se ante triennium patriam relinquens contulerat, regressus. Complexi hominem amantissimum, exosculatiq; genua et pedes ejus, cum uno atque altero spatio quasi obstu-